

SOHAVIY TERMINLARNI O'RGATISHDA CASE STUDY ASOSIDA ROLE PLAY TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGI

Toshboyeva Laylo Jurayevna
O'zDJTU, o'qituvchi

Annotatsiya. Mazkur maqolada sohaviy terminlarni o'rgatishda case-study asosida role-play texnologiyasidan foydalanishning pedagogik asoslari, metodik imkoniyatlari va ta'limiy samaradorligi tahlil qilinadi. Turizm va filologiya yo'nalishidagi ta'lim amaliyotida terminologik birliklarni o'zlashtirish nafaqat ularning lug'aviy ma'nosini anglash, balki ularni kasbiy vaziyatlarda o'rinli, maqsadga muvofiq va kommunikativ jihatdan to'g'ri qo'llashni ham talab etadi. Shu nuqtai nazardan, case study texnologiyasi o'quvchini muammoli vaziyatni tahlil qilishga, kasbiy mazmunni anglashga, til vositalarining funksional yukini tushunishga yo'naltirsa, role-play texnologiyasi ushbu bilimlarni amaliy nutq faoliyati orqali mustahkamlash imkonini beradi. Tadqiqot tahlili shuni ko'rsatadiki, mazkur yondashuv terminologik kompetensiyani shakllantirish, kommunikativ faollikni oshirish, kasbiy fikrlashni rivojlantirish, ta'lim mazmunini real amaliyot bilan uyg'unlashtirish hamda o'quvchini faol subyekt sifatida shakllantirishda samarali didaktik vosita bo'lib xizmat qiladi. Maqolada case study va role play texnologiyalarining alohida pedagogik afzalliklari, ularning integratsiyalashgan qo'llanish mexanizmi, tashkil etish bosqichlari hamda natijadorlik shartlari ilmiy-metodik jihatdan yoritilgan.

Kalit so'zlar: sohaviy termin, terminologik kompetensiya, case study, role play, kommunikativ kompetensiya, turizm ta'limi, kasbiy muloqot, interfaol metod, autentik vaziyat, didaktik vosita, metodik yondashuv.

Kirish.

Hozirgi bosqichda oliy ta'lim tizimi oldida turgan ustuvor vazifalardan biri bo'lajak mutaxassislarni kasbiy faoliyatga puxta tayyorlash, ularda sohaviy bilim bilan bir qatorda kommunikativ va amaliy ko'nikmalarni ham shakllantirishdan iboratdir. Bu masala ayniqsa turizm yo'nalishida alohida dolzarblik kasb etadi. Chunki turizm sohasi bevosita xizmat ko'rsatish, madaniyatlararo muloqot, axborot almashinuvi va mijoz bilan samarali aloqani talab qiluvchi sohalardan biridir. Mazkur jarayonda ingliz tili va u orqali o'zlashtiriladigan sohaviy terminlar mutaxassisning kasbiy tayyorgarligini belgilovchi muhim omillardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Amaliyotda esa sohaviy terminlarni o'qitish ko'pincha ularning tarjimai, izohi va yodlashga asoslangan topshiriqlar doirasida olib boriladi. Bunday yondashuv terminning shakliy va ma'noviy jihatini qisman o'zlashtirishga xizmat qilsa-da, uning funksional qo'llanish imkoniyatlarini to'liq ochib bera olmaydi. Natijada terminologik birliklar o'quvchi ongida passiv lug'aviy qatlam sifatida saqlanib qoladi. Ilmiy-metodik nuqtai nazardan, terminning haqiqiy o'zlashtirilishi uning muayyan kommunikativ vaziyat ichida qo'llanishi bilan belgilanadi. Demak, sohaviy terminlarni o'qitishda an'anaviy izohiy yondashuv bilan bir qatorda ularni faol nutqiy-amaliy muhitga olib kiruvchi metodlardan foydalanish zarurati yuzaga keladi.

Shu ma'noda case study asosida role-play texnologiyasidan foydalanish sohaviy terminlarni o'qitishning samarali metodik yo'nalishlaridan biri sifatida baholanishi mumkin. Mazkur yondashuv talabani tayyor bilimni qabul qiluvchi emas, balki vaziyatni tahlil qiluvchi, muammoni hal qiluvchi va terminologik birliklarni nutq jarayonida maqsadga muvofiq qo'llovchi faol subyektga aylantiradi.

Asosiy qism

Case study texnologiyasi ta'lim jarayoniga real yoki realga yaqin bo'lgan kasbiy vaziyatni olib kiradi. Ushbu metodning mohiyati o'quvchini muammoli holatni tahlil qilishga, sabab-oqibat munosabatlarini aniqlashga, mavjud ma'lumotlarni tizimlashtirishga va muqobil yechimlarni ishlab chiqishga yo'naltirishdan iborat. Shu bois case study nafaqat bilimni mustahkamlaydi, balki tahliliy fikrlash, tanqidiy yondashuv va mustaqil qaror qabul qilish ko'nikmalarini ham shakllantiradi. Role-play texnologiyasi esa o'quvchini ma'lum kommunikativ vaziyatning bevosita ishtirokchisiga aylantiradi. O'quvchi turli rollarni bajarish orqali real kasbiy muhitga yaqinlashadi, o'z nutqini vaziyatga moslashtiradi, tegishli terminologik birliklardan foydalanadi va muloqot strategiyalarini amalda sinab ko'radi. Natijada ta'lim jarayonida terminning funksional qo'llanish doirasi kengayadi va uning kommunikativ faolligi ortadi.

Tadqiqot tahlili shuni ko'rsatadiki, case-study va role-play texnologiyalarining o'zaro uyg'unligi sohaviy terminlarni o'qitishda alohida metodik samaradorlikka ega. Chunki case-study bosqichida talaba terminning vaziyatdagi semantik yukini, kommunikativ vazifasini va kasbiy mazmunini anglaydi. Role-play bosqichida esa ushbu anglangan mazmun faol nutqiy harakatga aylanadi. Bunda termin izolyatsiyalangan lug'aviy birlik sifatida emas, balki muammoli vaziyatni hal etish, mijoz bilan muloqot olib borish, axborotni aniqlashtirish yoki xizmat ko'rsatish jarayonini boshqarish vositasi sifatida qo'llanadi.

Masalan, turizm yo'nalishida tez-tez uchraydigan reservation, itinerary, package tour, check-in, cancellation, complaint, refund kabi terminlar alohida o'rganilganda faqat semantik qatlamda qabul qilinishi mumkin. Biroq ular mehmonxonadagi bronlash bilan bog'liq tushunmovchilik, mijozning e'tirozi, turpaketni tushuntirish yoki xizmat ko'rsatishdagi muammoni hal qilishga doir vaziyatlar tarkibida qo'llanganda o'quvchi terminning haqiqiy kommunikativ qiymatini anglaydi. Shu tariqa terminologik birliklarning amaliy ahamiyati kuchayadi.

Ilmiy-metodik nuqtai nazardan, mazkur texnologiyaning birinchi afzalligi terminologik kompetensiyani shakllantirishdagi samaradorligida namoyon bo'ladi. Termin vaziyat bilan bog'langan holda o'zlashtirilganda uning ma'nosi chuqurroq anglanadi, esda saqlanish darajasi ortadi va nutqda qo'llanish ehtimoli kuchayadi. Mazkur yondashuv terminologik kompetensiyani shakllantirishda samarali didaktik vosita sifatida namoyon bo'ladi.

Ikkinchi afzallik kommunikativ kompetensiyaning rivojlanishi bilan bog'liq. Role play jarayonida o'quvchi savol berish, aniqlashtirish, izohlash, muammoni tushuntirish, taklif berish, kelishmovchilikni yumshatish kabi turli nutqiy harakatlarni amalga oshiradi. Bunda u sohaviy terminlarni vaziyatga mos ravishda tanlaydi va qo'llaydi. Natijada lug'aviy birliklar bilan nutqiy strategiyalar o'rtasida tabiiy integratsiya yuzaga keladi.

Uchinchi jihat kasbiy tafakkurning rivojlanishi bilan tavsiflanadi. Case study asosida role play texnologiyasida o'quvchi termin ortida turgan xizmat turi, kasbiy jarayon, mijoz ehtiyoji va amaliy vazifa o'rtasidagi bog'liqlikni tushunib boradi. Bu esa termini shunchaki tarjima qilinadigan birlik emas, balki kasbiy faoliyatning muhim unsuri sifatida qabul qilishga olib keladi. Shunday qilib, til o'rganish jarayoni kasbiy tayyorgarlik bilan uzviy bog'lanadi.

Tadqiqot tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu metodni samarali qo'llash uchun bir qator metodik shartlarga amal qilish zarur. Avvalo, case mazmuni talabani til darajasi va mutaxassislik tayyorgarligiga mos bo'lishi lozim. Ikkinchidan, vaziyat real ish jarayoniga yaqin va didaktik jihatdan maqsadli tuzilishi kerak. Uchinchidan, rollar aniq taqsimlanishi, nutqiy tayanchlar berilishi va baholash mezonlari oldindan belgilanishi maqsadga muvofiq.

To'rtinchidan, o'qituvchi faqat nazorat qiluvchi emas, balki fasilitator sifatida muhokama, refleksiya va tahlil jarayonini boshqarishi zarur.

Mazkur texnologiyani bosqichma-bosqich tashkil etish ham muhim ahamiyatga ega. Birinchi bosqichda o'qituvchi mavzuga mos case tanlaydi va undagi asosiy terminologik birliklarni belgilaydi. Ikkinchi bosqichda o'quvchilar vaziyatni tahlil qiladi, muammo mohiyatini aniqlaydi va yechim variantlarini ishlab chiqadi. Uchinchi bosqichda rollar taqsimlanib, kommunikativ tayyorgarlik olib boriladi. To'rtinchi bosqichda role-play amalga oshiriladi. Yakuniy bosqichda esa refleksiya, tahlil va baholash o'tkaziladi. Aynan mazkur ketma-ketlik terminning anglanishidan uning amaliy qo'llanishigacha bo'lgan jarayonni izchil tashkil etadi. Shuni alohida ta'kidlash lozimki, sohaviy terminlarni o'qitishda natijadorlikni faqat nechta termin o'zlashtirilgani bilan baholash yetarli emas. Ilmiy-metodik nuqtai nazardan, asosiy mezon terminning nutqiy va funksional faolligidir. Ya'ni o'quvchi atamani vaziyatga mos, grammatik jihatdan to'g'ri, kommunikativ maqsadga muvofiq va kasbiy etikaga mos tarzda qo'llay olsa, bu uning mazkur termini amaliy jihatdan o'zlashtirganini ko'rsatadi. Demak, case-study asosida role-play texnologiyasi an'anaviy lug'aviy-tarjimaviy yondashuvning chegaralangan imkoniyatlarini kengaytiradi. U terminologik birliklarni nazariy bilim darajasidan kommunikativ-amaliy darajaga olib chiqadi, ta'lim mazmunini kasbiy faoliyat bilan bog'laydi va o'quvchini faol ishtirokchi sifatida shakllantiradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, sohaviy terminlarni o'rgatishda case study asosida role-play texnologiyasidan foydalanish ta'lim samaradorligini oshiruvchi muhim interfaol yondashuvlardan biri hisoblanadi. Mazkur texnologiya terminlarning mazmunini chuqurroq anglash, ularning kasbiy-kommunikativ vaziyatlarda maqsadga muvofiq qo'llanishini ta'minlash, kommunikativ kompetensiyani rivojlantirish va kasbiy tafakkurni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot tahlili shuni ko'rsatadiki, ushbu metodning asosiy afzalligi terminologik birliklarni passiv lug'aviy qatlamdan faol nutqiy vositaga aylantirishidir. Bunda o'quvchi termini nafaqat biladi, balki undan vaziyatli muloqotda foydalanadi, muammoni hal etadi, kasbiy fikr yuritadi va muloqot madaniyatini namoyon etadi. Ayniqsa turizm ta'limida bu yondashuv nazariya bilan amaliyot o'rtasidagi uzviylikni ta'minlaydi.

Shu sababli case study va role-play texnologiyalarini sohaviy terminlarni o'qitish metodikasiga tizimli ravishda joriy etish, ularni dars ishlanmalari, mashqlar tizimi va baholash mezonlari bilan uyg'unlashtirish maqsadga muvofiqdir. Mazkur yondashuv bo'lajak mutaxassislarining kasbiy tayyorgarligini kuchaytirish, ularning kommunikativ salohiyatini oshirish va ta'lim jarayonini zamonaviy pedagogik talablar asosida tashkil etishda samarali didaktik vosita bo'lib xizmat qiladi.

Adabiyotlar ro'yxati

1. Abdel Ghany, S. Y., Abdel Latif, M. M. English language preparation of tourism and hospitality undergraduates in Egypt: Does it meet their future workplace requirements? *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 2012.
2. Prachanant, N. Needs Analysis on English Language Use in Tourism Industry. *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 2012.
3. Trang, T. T. T., Phuong, V. T. Needs Analysis About Intercultural Communicative Competence Among Undergraduate Tourism Students. *Journal of Psycholinguistic Research*, 2023.

4. Ho, Y.-Y. C. Communicative language teaching and English as a foreign language undergraduates' communicative competence in Tourism English. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 2020.
5. Shapiro, S. A Critical Role for Role-Playing Pedagogy. *TESL Canada Journal*, 2012.
6. Al-Tarawneh, M. Q. Tourism English training at the tertiary level in Jordan. *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 2019.
7. Yan, W., Lowell, V. L., Yang, L. Developing English language learners' speaking skills through applying a situated learning approach in VR-enhanced learning experiences. *Virtual Reality*, 2024.
8. Sándorová, Z., Repáňová, T., Palenčíková, Z., Beták, N. Design thinking: A revolutionary new approach in tourism education? *Journal of Hospitality, Leisure, Sport & Tourism Education*, 2020.